

Warszawa, 24 grudnia 2011 r.

**UWAGI FUNDACJI PANOPTYKON W RAMACH KONSULTACJI SPOŁECZNYCH
PROJEKTU KANCELARII PREZESA RADY MINISTRÓW
*POLSKA 2030. TRZECIA FALA NOWOCZESNOŚCI.
DŁUGOOKRESOWA STRATEGIA ROZWOJU KRAJU***

Dziękujemy za przekazanie do konsultacji dokumentu sporządzonego przez Zespół Doradców Strategicznych Prezesa Rady Ministrów (kierowany przez Ministra Administracji i Cyfryzacji Michała Boniego) *Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju* w wersji z 17 listopada 2011 r. (dalej: **Projekt**). Z uwagą zapoznaliśmy się z Projektem i przedstawiamy nasze uwagi.

Jako Fundacja działająca na rzecz ochrony praw człowieka w kontekście rozwoju społeczeństwa nadzorowanego, badająca związane z nim zagrożenia dla prywatności oraz innych praw podstawowych, przesyłamy nasze stanowisko dotyczące analiz przedstawionych w rozdziale **III Polska Cyfrowa** oraz rozdziale **IX Sprawne Państwo** II części Projektu.

1. Życie w sieci

Projekt *Polska Cyfrowa* jest ściśle powiązany z projektem *Sprawne Państwo*, który zakłada partycypację obywateli w procesie rządzenia oraz budowanie społeczeństwa obywatelskiego. W kontekście tych celów chcemy podkreślić, że **z jednej strony zapewnienie powszechnego dostępu do Internetu stanowi dużą szansę rozwojową związaną z zapewnieniem bardziej powszechnego dostępu do wiedzy i nowych możliwości komunikacyjnych, z drugiej jednak procesy digitalizacji niemalże każdej dziedziny życia (e-styl życia) mogą stać się powodem jeszcze większej atomizacji społeczeństwa.** Istnieje zagrożenie, że człowiek wychowany w „Polsce 2030” – w zasadzie samowystarczalny w zakresie edukacji, rozrywki czy kultury w swoim własnym domu – zatraci potrzebę interakcji z drugim człowiekiem oraz umiejętność tworzenia więzi społecznych. W tym kontekście pojawia się pytanie, czy rzeczywiście chcemy, aby dla nowych pokoleń Internet stawał się sposobem na życie, a nie po prostu źródłem wiedzy czy narzędziem ułatwiającym funkcjonowanie w sprawnym państwie. W naszej ocenie Autorzy Projektu powinni poświęcić więcej miejsca na analizę zagrożeń natury społecznej i psychologicznej związanych z „usięciowieniem” społeczeństwa i szukanie rozwiązań nastawionych zarówno na wykorzystanie szans, jak i minimalizację zagrożeń z tym związanych.

2. Edukacja

Jak słusznie zauważono we wprowadzeniu do rozdziału III: *Budowa Polski cyfrowej nie jest wyzwaniem technologicznym, lecz cywilizacyjnym.* Modernizacja infrastruktury w skali całego kraju może paradoksalnie rodzić nowe problemy natury społecznej, na przykład doprowadzić

do coraz większego rozwarstwienia i polaryzacji polskiego społeczeństwa. Już dziś mamy w Polsce sporą grupę ludzi – około 20 % (s. 110 Projektu) – którzy świadomie nie korzystają z Internetu, mimo że posiadają do niego dostęp. Są to przede wszystkim osoby powyżej 50 roku życia, słabiej wykształcone, mieszkańcy wsi. Z jednej strony może być to skutek braku kompetencji cyfrowych, z drugiej strony – nieumiejętnie prowadzonej polityki edukacyjnej państwa, która nie dociera do osób dorosłych i nie promuje wśród nich Internetu jako narzędzia pracy, wiedzy czy rozrywki. **Jeśli zatem za impetem cyfryzacyjnym i dynamiczną modernizacją infrastruktury nie będzie stać efektywna polityka państwa w zakresie „edukacji internetowej” osób starszych oraz wykluczonych, osób dysponujących mniejszym kapitałem społecznym i kulturowym pogłębi się problem zróżnicowania społeczeństwa pod względem cyfrowym. Edukacja cyfrowa musi mieć zatem charakter edukacji nakierowanej na wyrównywanie szans społecznych.**

W Projekcie akcentuje się potrzebę powszechnej edukacji cyfrowej. Cel ten ma być zrealizowany m.in. poprzez budowanie kompetencji cyfrowych osób nauczających (nauczycieli, szkoleniowców, animatorów kultury) oraz stworzenie nowoczesnej sieci infrastruktury i zasobów edukacyjnych. **W realizacji tego zadania szczególną uwagę należy zwrócić na wyzwania, z jakimi mierzą się ludzie młodzi (przedział wiekowy 10-18), dla których Internet stanowi swoiste „środowisko naturalne” (tzw. *digital natives*).** Ludzie urodzeni po transformacji systemowej, mimo iż doskonale radzą sobie w Internecie i korzystają z najintensywniej nowych technologii, często nie zdają sobie sprawy z zagrożeń, jakie niosą one ze sobą. Mowa tu na przykład o braku wrażliwości na wszechobecność rozmaitych technik śledzenia i profilowania zachowań użytkowników oraz oddziaływanie reklamy behawioralnej.

Skomplikowanym problemem społecznym, który wymaga systemowego rozwiązania (nie tylko regulacji prawnej) jest zjawisko „life logging” – swoisty przymus dzielenia się informacjami o swoim życiu i pozostawiania „zawsze podłączonym”, którego doświadczają aktywni użytkownicy Internetu. **Potrzebna jest zatem edukacja mówiąca nie tylko o zaletach Internetu, ale także o jego zagrożeniach i konsekwencjach korzystania z konkretnych narzędzi.** Szczególnym zadaniem dla państwa jest również wypracowanie języka i interaktywnych metod edukacyjnych, które umożliwią przekazywanie wiedzy na temat Internetu między pokoleniami (np. w relacji dorosły nauczyciel – nastoletni uczeń).

3. Prawo do prywatności

Projekt *Cyfrowa Polska* zajmuje się niemal każdą sferą życia obywateli, rozwijając wizję usprawnienia i uprzyjemnienia naszej codziennej aktywności w rozmaitych obszarach. Pojawiają się w nim takie koncepcje i wizje jak: otoczenie cyfrowe, cyfrowa szkoła, e-praca, cyfrowy dom, zielone technologie cyfrowe, publiczna domena cyfrowa, e-gospodarka, e-zdrowie, e-styl życia, hiperkultura, e-komunikacja, e-centra społeczno-kulturalne czy inteligentne sieci przesyłowe. **Ten optymistyczny trend rodzi jednak pewne obawy o zachowanie prywatności obywateli.**

Autorzy Projektu słusznie wskazują na zagrożenia dla praw i wolności obywatelskich wynikające z rozwoju „Internetu rzeczy” (*Internet of Things*). Dzięki mediacji przedmiotów codziennego użytku połączonych w sieć (cyfrowe otoczenie i cyfrowy dom) możliwa będzie pełna kontrola społeczna naszego życia. Jednak poza wskazaniem kilku konkretnych problemów związanych z ochroną prywatności w świecie cyfrowym, Projekt nie zawiera ani kompleksowej diagnozy sytuacji, ani strategii radzenia sobie z konkretnymi wyzwaniami na tym polu. **Należałoby zatem uzupełnić Projekt o pogłębioną analizę problematyki cyfrowego**

nadzoru, ze szczególnym uwzględnieniem mechanizmów pozwalających przeciwdziałać naruszeniom prywatności. W szczególności potrzebna jest **analiza ryzyk związanych z gromadzeniem i udostępnieniem danych obywateli w celu zwiększenia bezpieczeństwa publicznego.** Projekt całkowicie pomija ten aspekt cyfryzacji, podczas gdy wprowadzanie nowych narzędzi i systemów opartych na technologii cyfrowej niewątpliwie zwiększa także potencjał w zakresie gromadzenia i przetwarzania danych przez policję, inne służby i organy władzy publicznej.

Zagrożenia wynikające z cyfrowego nadzoru stanowią kluczowe wyzwanie cywilizacyjne. Integrowanie danych medycznych w systemie ochrony zdrowia, edukacji (SIO) czy dla celów bezpieczeństwa publicznego (dostęp służb do danych obywatela) może prowadzić do nadmiernego ograniczenia prawa do prywatności. Dane udostępniane administracji w ramach narzędzi, takich jak e-zdrowie czy e-edukacja, stanowią dane osobowe i jako takie muszą podlegać ochronie. **Integrowanie tego typu danych, budowanie na ich podstawie „spersonalizowanych usług w czasie rzeczywistym” czy generowanie indywidualnych profili jest dopuszczalne tylko, jeśli jest niezbędne i proporcjonalne do realizowanych celów.** Co istotne, katalog wartości, jakie mogą uzasadniać ograniczanie prawa obywateli do prywatności określa Konstytucja RP i jest to katalog zamknięty (art. 31 Konstytucji). W tym względzie wypowiedzieli się już Rzecznik Praw Obywatelskich¹ i Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych².

Projekt zakłada zwiększenie efektywności i sprawności administracji poprzez skonsolidowanie istniejących baz wiedzy i informacji, co w założeniu ma poprawić dostęp do zasobów analitycznych w ramach administracji centralnej. Autorzy Projektu powinni mieć na względzie, że samo integrowanie danych nie jest warunkiem ani koniecznym, ani wystarczającym zwiększenia efektywności działania administracji czy poprawy dostępu do informacji w jej strukturach. Z jednej strony, technologie cyfrowe umożliwiają sprawny i szybki dostęp do informacji bez konieczności ich integrowania w ramach jednego zbioru czy systemu. Z drugiej strony, integrowanie danych jest z zasady działaniem ryzykownym i wymagającym szczególnego uzasadnienia na gruncie zasad ochrony danych osobowych. **W naszej opinii założenia Projektu dotyczące integracji danych i tworzenia nowych systemów zarządzania informacją wymagają dalszego audytu pod kątem zagwarantowania prawa obywateli do prywatności i ochrony danych osobowych.**

Autorzy projektu słusznie wskazują, że niezbędna jest dyskusja dotycząca równoważenia wartości takich jak bezpieczeństwo publiczne z jednej – a wolność, prywatność czy dostęp do informacji z drugiej strony. **Warto mieć jednak na uwadze, że ta dyskusja musi odbywać się z udziałem społeczeństwa jako głównego aktora, którego w sposób bezpośredni dotyczyć będą proponowane w Projekcie zmiany.** W tym miejscu należy zwrócić uwagę Autorom na język, jakim operują. Początkowo wskazują oni na „zagrożenia” dla prywatności i swobód obywatelskich, przy czym w kolejnym akapicie jest już mowa o „wyzwaniach” dla prywatności (s. 119 Projektu). W rozważaniach o ograniczaniu fundamentalnych praw i wolności obywateli, bardziej zasadne wydaje się konsekwentne używanie terminu „zagrożenia”.

---

¹ Pismo z 12 sierpnia 2011 r., sygn. RPO-548554-I/07/MK (<http://www.sprawy-generalne.brpo.gov.pl/pdf/2007/01/548554/1585966.pdf>).

² Pismo z 25 lipca 2011 r., sygn. DOLiS-033-231/11 (http://panoptykon.org/sites/default/files/giodo_2011_07_25_sejm_ddip_o7uf.pdf).

4. Polska „nie-cyfrowa”

Strategia wyrażona w rozdziale III dotycząca budowy Polski Cyfrowej nie uwzględnia naszym zdaniem w dostatecznym stopniu praw i interesów osób, które świadomie nie korzystają z Internetu. Przeniesienie funkcjonowania państwa do Internetu poprzez objęcie digitalizacją niemalże wszystkich dziedzin życia, nie może odbyć się kosztem tej grupy. Sugerujemy zatem uzupełnienie planu Polski Cyfrowej o tę okoliczność i wypracowanie rozwiązań dla osób żyjących wyłącznie bądź w przeważającym stopniu *offline*.

Państwo powinno sprawnie funkcjonować zarówno *online* jak i *offline*. Równoczesne funkcjonowanie obu form jest gwarantem bezpieczeństwa danych przez będących w posiadaniu administracji i niweluje ryzyko *blackoutu*.

5. Neutralność sieci

Projekt *Cyfrowa Polska* ma być realizowany poprzez cztery cele szczegółowe. Pierwszym z nich jest dostęp do Internetu dla wszystkich obywateli. Wydajna infrastruktura jest niewątpliwie warunkiem podstawowym tworzenia Polski Cyfrowej. Jednak obywatele i przedsiębiorstwa muszą mieć możliwość łatwego dostępu nie tylko do Internetu szybkiego, ale także neutralnego. Neutralność Internetu oznacza, że nikt nie ma prawa w sposób arbitralny decydować o tym, czy dany pakiet przepływnie przez sieć. **Praktyczne wdrożenie zasady neutralności sieci przekłada się na najważniejsze aspekty obiegu informacji w Internecie – wolność słowa, dostęp do wiedzy czy innowacyjność.** Ten fundament funkcjonowania sieci jest obecnie zagrożony. Niektórzy operatorzy telekomunikacyjni i dostawcy treści próbują rozwijać modele biznesowe, które zakładają wyższy priorytet dla generowanej przez nich informacji, co wymaga przejścia częściowej kontroli nad infrastrukturą Internetu. **Dla zapewnienia neutralności sieci potrzebne jest stworzenie kompleksowej regulacji prawnej gwarantującej użytkownikom możliwość korzystania z dowolnych aplikacji i usług.**

6. Reforma prawa autorskiego

Projekt ma na celu wypracowanie rozwiązań sprzyjających rozwojowi innowacyjnej gospodarki. Według treści dokumentu proces ten ma przebiegać m.in. poprzez wzmocnienie sektora mediów i usług elektronicznych tworzących treści i usługi. W Projekcie proponuje się kompleksową reformę regulacji prawnych dla rynku ICT i mediów. Reforma ma objąć prawo autorskie, prawo prasowe, ustawę o radiofonii i telewizji.

Autorzy Projektu szczególną uwagę zwracają na regulację prawa autorskiego, mającą na celu wzmocnienie ochrony tych praw w sieci. **Przy tworzeniu odpowiednich regulacji trzeba jednak zadbać w równym stopniu o prawa podstawowe internautów, aby mechanizmy ochrony posiadaczy praw autorskich nie naruszały w sposób nieuzasadniony prywatności użytkowników i ich prawa do rozpowszechniania oraz dostępu do informacji.** Bez gwarancji działających w obydwu kierunkach nie może być mowy o wolnym i neutralnym Internecie. W tym kontekście konieczne jest przeprogramowanie myślenia o prawach autorskich, które w dyskursie publicznym nie powinny być zrównywane z prawami podstawowymi obywateli.

W dobie Internetu każdy obywatel ma dostęp do tego systemu komunikacji – każdy może pobierać i wykorzystywać treści związane z szeroko rozumianą kulturą. Dlatego też Projekt nie powinien koncentrować się na tym, w jaki sposób lepiej egzekwować prawo własności intelektualnej, ale na tym, jak wprowadzić takie modele finansowania, które nie będą uderzały w ogół społeczeństwa. **Nowe rozwiązania powinny chronić przed represją obywateli,**

którzy w niekomercyjnych celach publikują i ściąają multimedia z Internetu oraz promować rozwój kultury i innowacyjne rozwiązania.

Prawo własności intelektualnej może odgrywać ważną rolę w zachęcaniu do kreatywności i innowacyjności oraz ich wynagradzaniu. Jednak korzyści mogą łatwo zostać zniwelowane poprzez szkodliwy wpływ represyjnego prawa na tworzenie i upowszechnianie kultury oraz innowacji technicznych, a także nadmierne ograniczanie praw podstawowych, takich jak prawo do prywatności i swobody wypowiedzi. **Wartością, jaką trzeba mieć bezwzględnie na uwadze przy formułowaniu zasad egzekwowania prawa autorskiego jest proporcjonalność.** Zgodnie z polską Konstytucją oraz wiążącymi nasz kraj międzynarodowymi standardami praw człowieka (Europejska Konwencja Praw Człowieka, Karta Praw Podstawowych UE), ograniczenie praw podstawowych – takich jak prawo do prywatności, tajemnicy komunikowania się czy swoboda wypowiedzi – jest dopuszczalne tylko o tyle, o ile jest one konieczne i proporcjonalne ze względu na realizowany cel. Naszym zdaniem również ta perspektywa powinna znaleźć swe odzwierciedlenie w komentowanym dokumencie.

7. Dostęp do informacji publicznej

Rozwój kultury cyfrowej poprzez powszechną jej digitalizację oraz partycypacja obywateli w debacie publicznej jest głównym założeniem zadania *Od sektora ICT do ICT w każdym sektorze*. Digitalizacja ma objąć całość dziedzictwa kulturowego oraz zasoby informacyjne państwa w ramach mechanizmu zapewniania dostępu i możliwości ponownego wykorzystania informacji publicznej. Informacja publiczna jest środkiem zapewniającym przejrzystość działań państwa, zwiększającym zaangażowanie obywateli w rządzenie.

Regulacja prawna tej materii powinna gwarantować pełną otwartość zasobów i ich nieodpłatną dostępność dla wszystkich obywateli oraz zezwalać na bezwarunkowe wykorzystanie informacji z sektora publicznego. W tym kontekście autorzy Projektu powinni rozważyć zmianę zakresu podmiotowego ustawy o dostępie do informacji publicznej, aby umożliwić ponowne wykorzystanie zasobów wszystkich instytucji publicznych, na przykład: muzeów, bibliotek czy archiwów państwowych.

Jednocześnie podkreślamy, że – niezależnie od postulatu pełnej otwartości zasobów – dostęp do informacji publicznej może i powinien być ograniczony ze względu na prywatność osoby fizycznej i tajemnicę przedsiębiorcy (por. pkt 2. Prawo do prywatności). Konieczne jest wypracowanie w prawie i doktrynie rozróżnienia między pojęciami: jawności formalnej (jawności) oraz otwartego dostępu do informacji (dostępności). Ten drugi termin oznacza, że każdy zasób jawny formalnie (np. elektroniczna księga wieczysta) powinien być dostępny do dowolnego ponownego wykorzystania na bardzo otwartych zasadach wynikających z ustawy. Pełne zastosowanie zasady dostępności w niektórych kontekstach może prowadzić do naruszeń prywatności i ochrony danych osobowych.

8. Samoregulacja

Opisane w Projekcie zadanie *Wdrożenie mechanizmów nowoczesnej debaty społecznej i komunikacji państwa z obywatelami, obejmujące zmianę procedur administracyjnych, wspartą wykorzystaniem narzędzi ICT* zakłada m.in. większe zaangażowanie podmiotów prywatnych w ramach mechanizmu samoregulacji. Autorzy Projektu podkreślają, że *samoregulacja i koregulacja ma służyć zapewnieniu ochrony prywatności i ochrony danych osobowych oraz bezpieczeństwa uczestników komunikacji sieciowej*. Zwracamy uwagę, że **prywatne firmy nie podlegają żadnej formie kontroli demokratycznej, a zatem powierzanie im kluczowych**

kompetencji państwa – do jakich należy ochrona praw obywateli – powinno odbywać się z dużą dozą ostrożności i przy zachowaniu odpowiednich mechanizmów kontrolnych. Podmioty prywatne nie są ograniczone, tak jak instytucje państwowe, zasadą „działania na zasadzie i w granicach prawa”. Dlatego samoregulacja nie może stanowić samoistnego źródła standardów przestrzegania podstawowych praw i wolności obywateli, może natomiast służyć wzmocnieniu egzekwowania obowiązujących standardów prawnych lub wyznaczać wyższy standard ochrony. Ponadto w każdym przypadku **należy pozostawić państwu rolę kontrolera proponowanych w ramach samoregulacji rozwiązań, co do ich zgodności z ustawami, Konstytucją RP czy prawem międzynarodowym.**

9. Demokracja partycypacyjna

W Projekcie proponuje się wprowadzenie mechanizmów demokracji partycypacyjnej przy wykorzystaniu ICT oraz wprowadzenie nowych mechanizmów stanowienia prawa. Zaangażowanie obywateli we współpracę z władzą ustawodawczą i wykonawczą ma realizować się poprzez różne platformy komunikacyjne: e-referenda, e-wybory, e-konsultacje i e-PUAP, a z władzą sądowniczą przez e-sądy. Zmiana relacji obywatel-administracja poprzez stworzenie odpowiednich narzędzi komunikacji ma nie tylko zwiększyć kulturę prawną obywateli, ale także podnieść efektywność administracji. **Należy jednak zwrócić uwagę, że każdy z tych mechanizmów musi umożliwiać komunikację dwustronną i wielorazową, tj. taką która opiera się na dialogu, a nie na jednorazowym udostępnieniu dokumentów przez państwo.**

Kluczowym celem dla realizacji strategii *Polski Cyfrowej* jest niewątpliwie wdrożenie idei otwartego rządu (*open governance*), polegającej na otwarciu i upowszechnieniu procesu konsultacji społecznych oraz otwarciu zasobów instytucji publicznych. Naszym zdaniem zaangażowanie obywateli w proces rządzenia jest wielkim wyzwaniem ze względu na niski poziom dialogu społecznego oraz zaufania obywateli do instytucji publicznych. W pierwszym rządzie **potrzebna jest zatem zmiana świadomości obywateli i wypracowanie partnerskiej relacji na linii państwo-obywatel. W tym kontekście zwracamy uwagę na potrzebę rezygnacji z kultury tajności zarówno w procesie stanowienia prawa, jak i w bieżących działaniach administracji.**

10. Konsultacje społeczne

Zadania *Poprawa jakości tworzonego prawa i przejrzystości sposobu jego tworzenia poprzez wyeliminowanie istniejących nieefektywności i korzystanie z doświadczeń innych krajów oraz Poprawa przejrzystości komunikacji rządowej i poziomu aktywności społecznej w procesie tworzenia polityk* zakładają włączenie do podmiotów biorących udział w tworzeniu prawa *think tanków* i grup eksperckich. Aby realnie poprawić jakość tworzonego prawa i zwiększyć udział ekspertów społecznych w procesie legislacyjnym potrzebna jest przede wszystkim reforma systemu konsultacji społecznych. Szczegółowe postulaty w tym zakresie były wielokrotnie zgłaszane przez koalicję organizacji pozarządowych, w tym przez Obywatelskie Forum Legislacji działające przy Fundacji Batorego. Autorzy Projektu powinni w pierwszym rządzie odnieść się do zgłaszanych przez środowiska obywatelskie postulatów, w tym propozycji:

- **utworzenia przystępnego dla obywateli portalu, na którym będą publikowane aktualne informacje ze wszystkich etapów prac legislacyjnych, projekty aktów prawnych i rezultaty konsultacji społecznych;**
- **zapewnienia komunikacji dwukierunkowej pomiędzy administracją publiczną i obywatelami biorącymi udział w konsultacjach społecznych (konsultacje społeczne**

nie mogą się ograniczać do udostępnienia dokumentów zainteresowanym podmiotom i formalnego zebrania uwag; powinny przybrać formę dialogu, w którym zgłaszane uwagi są komentowane w dokumencie zwrotnym);

- **poddawania konsultacjom społecznym nie tylko wstępnych założeń aktów prawnych, ale przede wszystkim gotowych tekstów normatywnych** (tylko tak przeprowadzone konsultacje społeczne gwarantują obywatelom możliwość wypowiedzenia się na temat konkretnych rozwiązań, jakie mają kształtować ich sytuację prawną).

11. Implementacja prawa unijnego

Zadanie *Sprawne Państwo* zakłada m.in. optymalizację harmonizacji prawa krajowego i unijnego poprzez zsynchronizowanie ich z działalnością deregulacyjną, w tym prowadzenie stałego nadzoru działań implementacyjnych przez Kancelarię Prezesa Rady Ministrów. **Zwracamy uwagę, że implementacja prawa unijnego nie powinna być automatyczna** (por. s. 321 *bezwzględna i natychmiastowa*), **lecz każdorazowo poprzedzona zbadaniem zgodności implementowanych aktów prawnych z Konstytucją RP i standardami ochrony praw człowieka**. Potrzebny jest w tym względzie odpowiedni system hamulców i równoważenia tak, aby implementacja prawa unijnego nie stała się narzędziem ograniczającym prawa i wolności obywatelskie.

* * *

Podsumowując, uważamy, że Projekt *Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju* wyznacza interesujące ścieżki służące wzmocnieniu innowacyjności i konkurencyjności Polski, jednak brakuje w nim kompleksowej analizy konsekwencji podejmowanych decyzji i realizowanych projektów z perspektywy praw obywatelskich. Zwracamy również uwagę na potrzebę pogłębionej refleksji nad spójnością zakładanych celów z projektowanymi metodami ich realizacji. W szczególności wyrażamy przekonanie, że fundamentem rozwoju społecznego i gospodarczego, jaki według założeń Projektu ma dokonać się w Polsce w ciągu najbliższych 20 lat, nie powinna być strategia lekceważąca zagrożenia dla prywatności i nie podejmująca wyzwania diagnozy tych zagrożeń. Dlatego liczymy na uwzględnienie naszych uwag w dalszych pracach na Projektem.

w imieniu Fundacji PANOPTYKON

Katarzyna Szymielewicz
Dyrektorka

Małgorzata Szumańska
Członkini Zarządu